

Kuvituksen sopimusmallit

Harri Stachon, OTM

Kuvittajat törmäävät muiden ammattiryhmien ohella jatkuvasti tilanteisiin, joissa joudutaan tekemään erilaisia sopimuksia tilaajien kanssa. Kuvittajat ry on tuomassa helpotusta tähän viidakkoon julkistamalla omat sopimusmallinsa kuvitukseen liittyviin toimeksiantoihin.

1. Yleistä

Nyt toimitettavat sopimusmallit ovat Kuvittajat ry:n suositus kuvitukseen liittyvissä toimeksiannoissa sovellettaviksi ehdoiksi. Mallisopimuksia voidaan käyttää esimerkiksi oppi- ja tietokirjallisuuden, kaunokirjallisten teosten, lehtien sekä mainosten kuvitukseen liittyvissä toimeksiannoissa.

Sopimusmallipaketti sisältää tässä vaiheessa seuraavat osiot:

- 1) *Kuvituksen yleiset toimitusehdot,*
- 2) *Kuvituksen toimeksiantosopimuksen, sekä*
- 3) *Sopimuksen jatkuvista kuvituksen toimeksiannoista.*

Yleiset toimitusehdot ovat luonteeltaan sellaisia, että ne ovat tarkoitettut olemaan sellaisenaan voimassa jokaisessa toimeksiannossa. Toimeksiantosopimus on taas luonteensa mukaisesti tapauskohtaisesti määriteltävissä. Sopimus jatkuvista toimeksiannoista määrittelee käytännössä sen, että sikäli kun muuta ei olla sovittu, sovelletaan jatkuviin toimeksiantoihin kuvituksen yleisiä toimitusehtoja.

Sopimusmallien eri osiot täydentävät toisiaan ja niitä tulisi tästä johtuen käyttää yhdessä siten, että yleiset toimitusehdot tulisi aina oheistaa liitteenä varsinaiseen toimeksiantosopimukseen tai sopimukseen jatkuvista toimeksiannoista. Tämä on tärkeää myös siitä syystä, että ne tulisivat myös juridisesti sitoviksi, pelkkä viittaus yleisiin toimitusehtoihin ei välttämättä aina riitä tähän.

Jos poikkeuksellisesti joudutte tekemään sopimusmalleihin muutoksia, niin huomioikaa niiden vaikutukset myös koko sopimukseen. Jos haluatte poiketa yleisistä toimitusehdoista, niin poikkeukset tulisi tehdä esimerkiksi toimeksiantosopimuksen kohtaan "8. Muuta" kajoamatta yleisten toimitusehtojen varsinaiseen tekstiin.

2. Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeus syntyy aina sille luonnolliselle henkilölle, joka on tehnyt teoksen. Yhteisöillä voi olla ainoastaan siirtyneitä oikeuksia. Tekijänoikeus jaetaan tyypillisesti kahteen osaan: taloudellisiin ja moraalisiin oikeuksiin.

Taloudelliset oikeudet käsittävät oikeuden teoskappaleen valmistamiseen esimerkiksi siten, että kuva painetaan lehteen ja oikeuden saattaa teos yleisön saataviin esimerkiksi lehden myynnillä. Moraaliset oikeudet edellyttävät, että tekijä mainitaan hyvän tavan mukaisesti teoksen käytön yhteydessä sekä että teosta ei käytetä tekijän arvoa loukkaavalla tavalla.

Kaikki ne oikeudet, joita ei nimeomaisesti olla sopimuksin siirretty eteenpäin, jäävät tekijälle. Siirrettävät oikeudet voidaan myös rajata koskemaan vain tietyntyypistä käyttöä, kuten ainoastaan kuvituksen käyttöä painetussa mediassa digitaalisen käytön jäädessä sallitun käytön ulkopuolelle.

3. Kuvituksen yleiset toimitusehdot

Yleiset toimitusehdot sisältävät määräykset kuvituksen käytöstä, aineiston käsittelystä ja kokoamisesta, palkkiosta ja tietyistä muista seikoista. Nämä ehdot ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden pitäisi soveltua tilanteeseen kuin tilanteeseen varsinaisen toimeksiantosopimuksen määrittellessä yksityiskohtaisemmin kuvituksen tilauksen.

Sopimusmalleissa siirrettävät tekijänoikeudet on määritelty siten, että yleisten toimitusehtojen kohdassa 2 mainitut *Käyttöoikeudet* määrittelevät sallitut teoskappaleen valmistamistavat sekä ne tilanteet, miten kuvitus saatetaan yleisön saataville.

Toimitusehtojen kohdassa 4 on erikseen mainittu, että tilaaja saa ainoastaan näin määritellyt *Käyttöoikeudet* kuvitukseen muiden tekijänoikeuksien pysyessä tekijällä. Lähtökohtaisena oletuksena on se, että tilaajalla on oikeus käyttää kuvitusta painetussa tai vastaavalla tavalla valmistetussa analogisessa julkaisussa (esim. painettu lehti tai kirja) sekä oikeus näiden kappaleiden levittämiseen yleisön keskuuteen.

Mikäli kuvitusta on tarkoitus käyttää myös digitaalisessa mediassa kuten lehtien verkkojulkaisuissa, on tästä aina sovittava erikseen. Se missä julkaisussa tai vastaavassa kuvitusta tullaan käyttämään, määritellään tarkemmin varsinaisessa toimeksiantosopimuksessa. Kaikenlainen muu teosten käyttö on kiellettyä.

Tilaajalla ei lähtökohtaisesti ole oikeutta siirtää käyttöoikeuksia edelleen. Aineistoa ei myöskään saa julkaista muun kokoisena, muissa väreissä tai muutoin muunneltuna ellei tästä olla erikseen sovittu.

Moraalisten oikeuksien osalta kuvittajalla on oikeus tulla mainituksi kuvituksen tekijänä alalla vallitsevan hyvän tavan mukaisesti. Kuvitusta ei myöskään saa toisintaa huonolaatuisena tai rajattuna siten, että teoksen taiteellisuus kärsii.

Originaalit ovat lähtökohtaisesti tekijän omaisuutta. Niitä tulee käsitellä varovasti ja ne tulee myöskin palauttaa sovitun käytön jälkeen tekijälle virheettöminä.

Mallisopimuksissa on lisäksi määräykset koskien palkkiota, tiettyjä loukkaustilanteita sekä vapaakappaleita.

4. Kuvituksen toimeksiantosopimus

Kuvituksen tilauksesta ja tarkemmista ehdoista sovitaan varsinaisessa *toimeksiantosopimuksessa*. Tämän sopimuksen liitteenähän oli siis aina kuvituksen yleiset toimitusehdot. Toimeksiantosopimuksessa määritellään tilaaja, kuvittaja, toimeksiannon tarkempi kuvaus (sisältö, toimitusmuoto jne.) sekä tietyt muut seikat.

Toimeksiantosopimuksen kohta 5 määrittelee tarkemmin sen julkaisun ja julkaisutavat, joita toimeksianto käsittää. Tämä kohta yhdessä yleisten toimitusehtojen kanssa määrittää juuri sallitun käytön rajat. Toimeksiantosopimuksessa nimetään julkaisu, jossa kuvitusta käytetään sekä julkaisun kappalemäärä ja levitysalue. Jos kuvitusta on tarkoitus käyttää myös digitaalisessa muodossa esimerkiksi lehden nettiversiossa, on tästä otettava erikseen maininta toimeksiantosopimukseen, muuten tällainen käyttö on kiellettyä.

Käyttöoikeuksiin voidaan jo tässä vaiheessa ottaa maininta (optiot) uusintapainoksista sekä uusista laitoksista ja sisällyttää vastaavat määräykset palkkiokohtaan. Toimeksiantosopimuksessa voidaan myös esimerkiksi asettaa aineiston käytölle ajallisia rajoituksia (esim. mainoskäyttö) tai sopia pelkän idean toimittamista koskevista määräyksistä.

Palkkiosta voidaan luonnollisesti sopia osapuolten haluamalla tavalla. Tässä yhteydessä mainittakoon, että tekijänoikeuksien luovutusta koskeva arvonnlisäverosäännös on osittain epäselvä ja se saattaa aiheuttaa tulkintavaikeuksia myös verottajan puolelta. Aihetta sivuttiin Kuvittaja-lehden numerossa 3-4/04, myös verotoimistolta voi kysyä neuvoa tähän.

5 . Sopimus jatkuvista kuvituksen toimeksiannoista

Tämän kuvituksen "freelancer-sopimuksen" tarkoituksena on sisällyttää kuvituksen yleiset toimitusehdot toistuviin toimeksiantoihin esimerkiksi lehtitalon kanssa. Yksittäisistä tilauksista voidaan tehdä joko suullinen tai kirjallinen tilaussopimus (vaikkapa sähköpostin muodossa). Vaikka kirjallinen muoto olisikin suositeltavaa myös näissä tilanteissa, sopimus voi tässä mielessä olla esimerkiksi täysin vapaamuotoinen kuvituksen tilaus.

Mallisopimusten "virallinen" julkistamistilaisuus pidettiin Kuvittajaklubilla 8.9.2005 (Pressiklubi).

Edellä esiteltyjä sopimuskaavakkeita on saatavilla Kuvittajien kotisivuilla osoitteessa www.kuvittajat.fi. Kaavakkeita on saatavissa myös Kuvittajat ry:n toimistosta Rauhankatu 6 B, 00170 Helsinki, puhelin 050-5678 434, sähköposti mika.launis@kuvittajat.fi. Kaavakkeet on toimitettu jäsenille jäsentiedotteen yhteydessä elokuussa 2005.

Kuvittaja-lehti julkaisee seuraavasta numerosta alkaen juttusarjan, jonka tarkoituksena on selvittää tekijänoikeuksien roolia kuvittajan ammatissa.